

Право Європейського Союзу

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
“КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ”

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Підручник

Видання сьоме, змінене і доповнене

*За редакцією доктора юридичних наук,
доктора філософії (Велика Британія),
професора ім. Жана Моне,
професора кафедри міжнародного права і спеціальних правових наук Національного університету
“Києво-Могилянська Академія” Р.А. Петрова*

Рекомендовано Вченою Радою Національного університету
“Києво-Могилянська Академія”
(Ухвала Вченої ради НаУКМА (засідання 56, п. 1) від 16.06.2016 року)

Київ
Видавництво “Істина”
2017

Є68 Право Європейського Союзу: Підручн. / За ред. Р.А. Петрова. – К.: Істина, 2017. – 384 с.

Підручник «Право Європейського Союзу» розрахований на студентів, які тільки починають вивчати цю дисципліну. У ньому стисло та доступно характеризуються усі загальні елементи структури ЄС, компетенція та відмінності інститутів ЄС. Автори знайомлять читача з усіма елементами внутрішнього ринку ЄС та змістом і цілями Угоди про асоціацію між Україною і ЄС.

Унікальним у цьому виданні є те, що воно розглядає мету, зміст та правове регулювання імплементації Угоди про асоціацію між Україною і ЄС в правову систему України, у ньому вивчається статус громадян України на території держав-членів ЄС. Схеми сприяють наочному вивченню курсу. Дається стислий аналіз змін до конституційного устрою ЄС, запровадженого Лісабонським Договором.

КОЛЕКТИВ АВТОРІВ:

Бондар Л.О. – тема 14; **Бредова Г.В.** – тема 2 (п. 2.4 – у співавт. з Петровим Р.А.); **Вакуленко А.О.** – теми 4, 5, 7, 8 (п. 8.1–8.3 – у співавт. з Петровим Р.А.); **Вишняков О.К.** – тема 10, тема 15 (у співавт. з Ханік-Посполітак Р.Ю.); **Анцупова Т.О.** – тема 6; **Смирнова К.В.** – тема 12; **Кормич Б.А.** – тема 11; **Опейда З.Й.** – тема 16; **Петров Р.А.** – теми 1, 2 (п. 2.4 – у співавт. з Бредовою Г.В.), теми 3, 8 (п. 8.1–8.3 – у співавт. з Вакуленко А.О.), тема 17 (п. 17.2. – у співавт. з Ван Елсуwege П., п. 17.5. – у співавт. з Ван дер Лу Г.), тема 18; **Федорчук Д.Е.** – теми 9, 13; **Ханік-Посполітак Р.Ю.** – тема 15 (у співавт. з Вишняковим О.К.), **Ван Елсуwege П.** – тема 17 (п. 17.2. – у співавт. з Петровим Р.А.); **Ван дер Лу Г.** – тема 17 (п. 17.5. – у співавт. з Петровим Р.А.).

Голова авторського колективу та відповідальний редактор Р.А. Петров – доктор юридичних наук, професор, доктор філософії (Велика Британія), професор ім. Жана Моне, завідувач кафедри міжнародного права і спеціальних правових наук Національного університету “Києво-Могилянська Академія”

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Муравйов В.І. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри порівняльного та європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Яковюк І.В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого;

Присв'ячується пам'яті завідувача кафедри права ЄС та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія», доктора юридичних наук, професора, заслуженого діяча науки і техніки України

Олександра Костянтиновича Вишнякова

ПЕРЕДМОВА

Європейський Союз (ЄС) є унікальним міжнародним утворенням, яке становить яскравий приклад успішного політичного та правового співробітництва та економічної інтеграції. 13 грудня 2007 р. у м. Лісабон (Португалія) главами держав-членів ЄС було підписано Договір про Реформи, так званий Лісабонський Договір, який значно підвищує демократичність та ефективність функціонування інститутів ЄС. Цей Договір наділяє ЄС, до якого входить 28 держав-членів, міжнародною правосуб'єктністю та значно спрощує правову систему ЄС. 1 грудня 2009 р. Лісабонський Договір набрав чинності.

ЄС – один з найбільших зовнішньоекономічних та політичних партнерів України, правову основу відносин з яким з 2014 р. становить Угода про асоціацію, яка передбачає функціонування глибокої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі між ЄС та Україною. Як наслідок цього – очікується поживлення політичного та економічного співробітництва, а також транспозиція значного об'єма *acquis* ЄС в правову систему України.

Наша країна неодноразово висловлювала свою зацікавленість щодо вступу до ЄС. Пріоритет України у цьому зв'язку – асоціація з ЄС, а згодом – і повне членство в ЄС, що знайшло своє підтвердження у численних нормативних документах та політичних заявах, які, зокрема, інтеграцію України до ЄС визначають однією зі стратегічних цілей розвитку держави. Ось чому вивчення права ЄС в Україні набуває не тільки теоретичного, а й практичного значення.

Глибокі економічні, політичні та правові реформи, що здійснюються в Україні у зв'язку з необхідністю формування демократичної правової держави, потребують посилення ролі наукових досліджень та викладання європейських студій у вищих навчальних закладах України. Необхідно не тільки удосконалити систему вищої освіти, а й запровадити міждисциплінарні методи наукового дослідження відповідно до сучасного глобального світогляду на процес європейської інтеграції.

Національний університет “Києво-Могилянська Академія”, Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Львівський національний університет імені Івана Франка, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Національний університет “Одеська юридична академія”, Донецький національний університет та деякі інші вищі навчальні заклади були одними з перших, що запровадили навчальні курси з права ЄС та звернулися за допомогою до провідних навчальних і дослідницьких установ Європи. Світова асоціація європейських студій (European Community Studies Association – World) підтримала створення Української асоціації європейських студій і розпочала довгострокове партнерство з нею. Проведено багато зустрічей, семінарів, конференцій, розроблено та впроваджено нові курси з європейських студій у вищих навчальних закладах України. Одним з найважливіших результатів плідної співпраці є цей підручник, підготовлений колективом експертів з різних вищих юридичних закладів України, у яких активно проводяться наукові дослідження та викладаються навчальні дисципліни з права ЄС.

Підручник «Право Європейського Союзу» – це одне з перших в Україні видань з права ЄС, підготовлене на новій концептуальній основі, в якому враховуються право й інтереси України як європейської держави.

В цьому підручнику в стислій й чіткій формі розглядаються найбільш важливі питання права ЄС. Однак автори підручника не ставили завдання щодо огляду правового регулювання усіх сфер діяльності ЄС. Саме тому, у підручнику надається перевага вивченню правового регулювання діяльності Внутрішнього ринку ЄС, його окремих політик (наприклад, економічний та валютний союз, захист споживачів, конкурентне право та інші) та співробітництву між Україною і ЄС. Підручник висвітлює також питання гармонізації законодавства України із законодавством ЄС відповідно до чинного законодавства України та ЄС та обсягу і змісту Угоди про асоціацію між Україною і ЄС. Необхідно відзначити також, що в підручнику розглядаються питання захисту прав людини в ЄС, їх співвідношення з правом ЄС та висловлюються думки щодо можливих перспектив включення європейських конвенцій з прав людини до правової системи ЄС. Більше того, цей підручник торкається конституційного права України у зв'язку з набранням чинності у вересні 2014 р. Угоди про асоціацію між Україною і ЄС.

У висвітленні окремих проблем автори спробували відійти від звичайних засобів подання матеріалу і висловили свою точку зору, завдяки чому книга може бути цікавою не лише студентам, а й фахівцям у цій галузі. Разом з тим викладений матеріал ілюструється оригінальними схемами та підтверджується конкретними та вдало відібраними прикладами із права ЄС та практики Суду Правосуддя ЄС, що підвищує наочність та полегшує опанування тексту студентами.

Без сумніву, підручник є дуже корисним не тільки для студентів та викладачів, а також для експертів, які займаються проблемами узгодження законодавства України з правом ЄС.

Під час підготовки цього підручника пійшов з життя один із співавторів, провідний український вчений, завідувач кафедри права ЄС та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія», доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України Олександр Костянтинович Вишняков. Цей підручник присвячується його світлій пам'яті.

Голова авторського колективу Р.А. Петров

ПЕРЕЛІК АБРЕВІАТУР

- АВС – Альтернативне вирішення спорів
- АКТ – Країни Азії, Карибського басейну та Тихого океану
- ВМО – Всесвітня Митна Організація
- ГАТТ – Генеральна угода з тарифів і торгівлі
- ГВЗВТ – Глибока і всеосяжна зона вільної торгівлі
- ГМО – генетично модифіковані організми
- ГТП – Режим генералізованих тарифних преференцій
- ЄАВТ – Європейська Асоціація Вільної Торгівлі
- ЄВСис – Європейська Валютна Система
- ЄЄА – Єдиний Європейський Акт
- ЄЕС – Європейське Економічне Співтовариство
- ЄЕП – Європейський Економічний Простір
- ЕнС – Енергетичне співтовариство
- ЄС – Європейський Союз
- ЄСВС – Європейське Співтовариство вугілля та сталі
- ЄКПЛ – Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
- ЄПС – Європейська політика сусідства
- ЄСПЛ – Європейський суд з прав людини
- ЄСЦБ – Європейська Система Центральних Банків
- ЄЦБ – Європейський Центральний Банк
- Євроатом – Європейське Співтовариство з атомної енергії
- ЕВС – Економічний та Валютний Союз
- ЕКЮ – Європейська грошова одиниця
- ЗВТ – Зона вільної торгівлі
- ІК – Імплементацийний кодекс
- КН – Комбінована Номенклатура
- МКС – Митний кодекс Співтовариства
- МОП – Міжнародна організація праці
- МТО – Міжнародна Торговельна Організація
- НРЕ – Країни з ринковою економікою
- ООН – Організація Об'єднаних Націй
- ПВЗВТ – Поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі
- РМС – Рада митного співробітництва
- СБЮ – Співробітництво в галузі свободи, безпеки і юстиції
- СМТ – Спільний митний тариф
- СЗПБ – Спільна зовнішня політика і політика безпеки
- СОТ – Світова Організація Торгівлі
- СП – Східне Партнерство
- СПЕС – Суд Правосуддя Європейського Союзу
- СФЗ – Санітарні та фітосанітарні заходи
- ТБТ – Технічні бар'єри у торгівлі
- УА – Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом
- УПС – Угода про партнерство та співробітництво
- ЕСJ – European Court of Justice
- ЕСR – European Court Reports
- ЕСUSG – European Customs Union Study Group
- СMLR – Common Market Law Reports
- GATT – General Agreement on Trade and Tariffs
- O.J. – Official Journal of the European Communities
- TARIC – integrated Tariff of the European Union

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Анципова Т.О. – доктор юридичних наук, завідувач кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Міжнародного гуманітарного університету;

Бредова Г.В. – незалежний експерт з права ЄС;

Бондар Л.О. – кандидат юридичних наук, юрист юридичної фірми «Інтер-юріс ЛТД»;

Ван дер Лу Г. – доктор права, науковий дослідник Гентського університету (Бельгія);

Ван Елсуwege П. – доктор права, професор права ЄС Гентського університету (Бельгія);

Вакуленко А.О. – доктор філософії, магістр міжнародного права, викладач правничого факультету Бермінгемського університету (Велика Британія);

Вишняков О.К. – доктор юридичних наук, завідувач кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія»;

Кормич Б.А. – доктор юридичних наук, професор кафедри морського та митного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Петров Р.А. – доктор юридичних наук, професор, доктор філософії (Велика Британія), професор ім. Жана Моне, завідувач кафедри міжнародного права і спеціальних правових наук Національного університету «Києво-Могилянська Академія»;

Смирнова К.В. – доктор юридичних наук, доцент кафедри порівняльного і європейського права Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Федорчук Д.Е. – кандидат юридичних наук, магістр міжнародного права (США), доцент, юрист юридичної фірми «Integrity», доцент кафедри галузевих правових наук Національного університету «Києво-Могилянська Академія»;

Ханик-Посполітак Р.Ю. – кандидат юридичних наук, завідувач кафедри галузевих правових наук Національного університету «Києво-Могилянська Академія».

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПЕРЕЛІК АБРЕВІАТУР	5
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	7

ЧАСТИНА 1 ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ПРИНЦИПИ, СИСТЕМА, ДЖЕРЕЛА

ТЕМА 1

ІСТОРІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК МІЖНАРОДНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ. НАДДЕРЖАВНІ ТА МІЖДЕРЖАВНІ ФОРМИ СПІВРОБІТНИЦТВА ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	
§ 1.1. Передумови європейської інтеграції	8
§ 1.2. Створення європейських співтовариств	9
§ 1.3. Створення Європейського Союзу	11

ТЕМА 2

ЛІСАБОНСЬКИЙ ДОГОВІР (ДОГОВІР ПРО РЕФОРМИ)	
§ 2.1. Історія розробки Конституційного Договору Європейського Союзу. Європейський Конвент	18
§ 2.2. Підписання Лісабонського Договору	20
§ 2.3. Структура та зміст Лісабонського Договору. Основні положення	21
§ 2.4. Набрання чинності Лісабонським Договором	24

ТЕМА 3

ІНСТИТУТИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	
§ 3.1. Рада ЄС	26
§ 3.2. Європейська Рада	28
§ 3.3. Європейська Комісія	29
§ 3.4. Європейський Парламент	31
§ 3.5. Суд Правосуддя Європейського Союзу	33
§ 3.6. Загальний Суд	35
§ 3.7. Спеціалізовані суди Європейського Суду Правосуддя / Загального Суду	36
§ 3.8. Європейський Центральний Банк	36
§ 3.9. Рахункова Палата	37

ТЕМА 4

ПРАВОВА СИСТЕМА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ. ДЖЕРЕЛА, ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ	
§ 4.1. Джерела права Європейського Союзу	38
§ 4.2. Загальні принципи права Європейського Союзу	41
§ 4.3. “Acquis” Європейського Союзу	45

ТЕМА 5

ВПЛИВ ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА ПРАВОВІ СИСТЕМИ ДЕРЖАВ-ЧЛЕНІВ.	
--	--

ПЕРЕГЛЯД ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

§ 5.1. Доктрина верховенства права Європейського Союзу над національним правом держав-членів	49
§ 5.2. Доктрина прямої дії права Європейського Союзу	51
§ 5.2.1. Пряма дія положень установчих договорів ЄС	51
§ 5.2.2. Пряма дія міжнародних угод	52
§ 5.2.3. Пряма дія регламентів	53
§ 5.2.4. Пряма дія директив і рішень	53
§ 5.3. Відповідальність держав-членів перед індивідами за порушення права Європейського Союзу	55
§ 5.3.1. Принцип відповідальності держав-членів за неімplementацію директив	55
§ 5.3.2. Принцип відповідальності держав-членів за порушення права ЄС	56
§ 5.4. Відповідальність Європейського Союзу	57
§ 5.5. Судовий перегляд актів інститутів Європейського Союзу	58
§ 5.5.1. Елементи судового перегляду актів інститутів ЄС за ст. 263 Договору про діяльність ЄС	59
§ 5.5.2. Судовий перегляд у разі бездіяльності інститутів ЄС за ст. 265 Договору про діяльність ЄС	60
§ 5.5.3. Судовий перегляд за ст. 277 Договору про діяльність ЄС (непрямий перегляд)	60

ТЕМА 6

ПРАВА ЛЮДИНИ ТА ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ. ПРАВА ЛЮДИНИ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

§ 6.1. Правовий статус людини і громадянина в установчих договорах Європейського Союзу	62
§ 6.2. Хартія основних прав ЄС: значення та зміст	64
§ 6.3. Співробітництво Ради Європи і Європейського Союзу у сфері захисту прав людини	68
§ 6.4. Приєднання ЄС до Європейської Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод	68

ЧАСТИНА 2

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ТЕМА 7

ВІЛЬНИЙ РУХ ТОВАРІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

§ 7.1. Внутрішній ринок як мета Європейського Союзу	72
§ 7.2. Фіскальні заходи Європейського Союзу	74
§ 7.2.1. Митний союз. Заборона мита на імпорту та експорт до ЄС та всіх зборів, що мають еквівалентний ефект	74
§ 7.2.2. Заборона дискримінаційного оподаткування	76
§ 7.3. Нефіскальні заходи Європейського Союзу. Кількісні обмеження та заходи, що мають еквівалентний ефект	79
§ 7.3.1. Обмеження імпорту	79
§ 7.3.2. Обмеження експорту	84

§ 7.3.3. Винятки із застосування статей 34, 35 Договору про діяльність ЄС	84
---	----

ТЕМА 8

ВІЛЬНЕ ПЕРЕСУВАННЯ ОСІБ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

§ 8.1. Засади вільного пересування осіб	87
§ 8.2. Вільне пересування працівників	88
§ 8.2.1. Коло осіб, що можуть користуватися правом вільного пересування працівників	89
§ 8.2.2. Право громадян ЄС на вільне пересування у межах ЄС	92
§ 8.2.3. Однакове ставлення до громадян ЄС та членів їх родин	92
§ 8.2.4. Право працівників та їх родин на постійне проживання після закінчення трудових відносин у державі-члені ЄС	94
§ 8.2.5. Винятки щодо державних службовців	95
§ 8.2.6. Обмеження вільного пересування громадян ЄС	96
§ 8.2.7. Процесуальні гарантії вільного пересування громадян ЄС	98
§ 8.3. Свобода ділового заснування в Європейському Союзі	99
§ 8.3.1. Свобода ділового заснування компаній	102
§ 8.3.2. Взаємне визнання професійних кваліфікацій та дипломів	104
§ 8.4. Свобода надання та отримання послуг	108
§ 8.4.1. Поняття послуги	110
§ 8.4.2. Транскордонний характер послуг у праві ЄС	114
§ 8.4.3. Свобода отримання послуг у ЄС та визначення кваліфікацій осіб, які надають послуги	115
§ 8.4.4. Деякі практичні аспекти свободи надання послуг за правом ЄС (на прикладі сфери інвестиційних послуг)	116

ТЕМА 9

СВОБОДА РУХУ КАПІТАЛУ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

§ 9.1. Поняття капіталу та руху капіталу. Принцип свободи руху капіталу	120
§ 9.2. Винятки (дозволені обмеження) з принципу свободи руху капіталу та їх застосування	123
§ 9.3. Особливості регулювання надання фінансових послуг і діяльності кредитних установ	132

ЧАСТИНА 3

СПІЛЬНІ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

ТЕМА 10

СПІЛЬНА ТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

§ 10.1. Правові особливості спільної торговельної політики Європейського Союзу	138
§ 10.2. Регулювання експорту	141
§ 10.3. Регулювання імпорту	143
§ 10.3.1. Тарифне регулювання	143
§ 10.3.2. Режим генералізованих тарифних преференцій	144
§ 10.3.3. Нетарифне регулювання	148
§ 10.4. Регулювання кількісних обмежень	159

ТЕМА 11

СПІЛЬНА МИТНА ПОЛІТИКА ТА МИТНЕ ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

§ 11.1. Генеза спільної митної політики Європейського Союзу	162
§ 11.2. Джерела митного права Європейського Союзу	166
§ 11.3. Митний союз Європейського Союзу	168
§ 11.4. Митна територія Європейського Союзу	169
§ 11.5. Основні принципи тарифного та нетарифного регулювання в Європейському Союзі	171
§ 11.6. Спільний митний тариф Європейського Союзу	173
§ 11.7. Види мит Єдиного митного тарифу Європейського Союзу	174
§ 11.8. Митний статус та походження товарів	176
§ 11.9. Визначення митної вартості товарів	178
§ 11.10. Митні процедури Європейського Союзу	180

ТЕМА 12

КОНКУРЕНТНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

§ 12.1. Основні засади, принципи та джерела права конкуренції Європейського Союзу	185
§ 12.1.1. Принципи правового регулювання конкуренції в ЄС	190
§ 12.1.2. Розмежування компетенції ЄС та держав-членів та повноваження ЄС в сфері конкурентної політики	191
§ 12.1.3. Правові наслідки порушення правил конкуренції ЄС	193
§ 12.2. Правила конкуренції, що застосовуються до суб'єктів підприємницької діяльності ЄС	195
§ 12.2.1. Поняття підприємств в праві ЄС	195
§ 12.2.2. Доктрина єдиного економічного суб'єкта господарювання в праві ЄС	197
§ 12.3. Антиконтурентні угоди та картельна практика в праві ЄС	199
§ 12.4. Визначення зловживання домінуючим становищем в праві ЄС	205
§ 12.5. Контроль за концентраціями в праві ЄС	210
§ 12.6. Правове регулювання надання державної допомоги в ЄС	213
§ 12.6.1. Принципи правового регулювання надання державної допомоги державами-членами ЄС	213
§ 12.6.2. Критерії сумісності державної допомоги із Внутрішнім ринком ЄС	219

ТЕМА 13

ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ВАЛЮТНИЙ СОЮЗ

§ 13.1. Історія створення Економічного та Валютного союзу	225
§ 13.2. Етапи створення Економічного та валютного союзу	227
§ 13.3. Наслідки запровадження єдиної європейської валюти (євро)	237

ТЕМА 14

СПІЛЬНА АГРАРНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

§ 14.1. Загальна характеристика спільної аграрної політики Європейського Союзу	242
§ 14.1.1. Передумови спільної аграрної політики ЄС	242
§ 14.1.2. Поняття та засади спільної аграрної політики ЄС	242
§ 14.1.3. Засади спільної аграрної політики ЄС	243

§ 14.1.4. Завдання аграрної політики ЄС	243
§ 14.1.5. Фінансування спільної аграрної політики ЄС	244
§ 14.2. Поняття сільськогосподарська продукція і сільськогосподарський товаровиробник у праві Європейського Союзу	245
§ 14.3. Правові інструменти спільної аграрної політики Європейського Союзу	248
§ 14.3.1. Загальний огляд правових інструментів спільної аграрної політики ЄС	248
§ 14.3.2. Сільськогосподарське ціноутворення	249
§ 14.3.3. Інтервенційні закупівлі сільськогосподарської продукції	250
§ 14.3.4. Премії і доплати сільськогосподарським товаровиробникам	251
§ 14.3.5. Адміністративні обмеження обсягів сільськогосподарського виробництва	253
§ 14.3.6. Регулювання експорту й імпорту сільськогосподарської продукції	254
§ 14.4. Загальний огляд структурних перетворень у сільському господарстві Європейського Союзу	255
§ 14.4.1. Загальна характеристика структуральної політики	255
§ 14.4.2. Структурні перетворення сільського господарства нових держав-членів ЄС	257

ТЕМА 15

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

§ 15.1. Історія становлення захисту прав споживачів у Європейському Союзі	259
§ 15.2. Загальна характеристика спільної політики щодо захисту прав споживачів у Європейському Союзі	260
§ 15.3. Органи Європейського Союзу із захисту прав споживачів	261
§ 15.4. Регулювання безпеки продуктів у Європейському Союзі	263
§ 15.4.1. Загальні правила регулювання безпеки продуктів у ЄС	263
§ 15.4.2. Регулювання безпеки харчової продукції в ЄС	265
§ 15.4.3. Регулювання безпеки нехарчової продукції в ЄС	268
§ 15.4.4. Регулювання розповсюдження небезпечних речовин та препаратів у ЄС	270
§ 15.5. Регулювання якості послуг у Європейському Союзі	271
§ 15.5.1. Регулювання якості фінансових послуг у ЄС	271
§ 15.5.2. Регулювання якості туристичних послуг у ЄС	272
§ 15.5.3. Регулювання електронної торгівлі у ЄС	275
§ 15.6. Регулювання контрактних зобов'язань у праві Європейського Союзу	276
§ 15.7. Заборона нечесної комерційної практики у сфері захисту прав споживачів у Європейському Союзі	279
§ 15.8. Розв'язання спорів за участю споживачів у Європейському Союзі	281

ТЕМА 16

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

§ 16.1. Гармонізація права інтелектуальної власності в Європейському
--

Союзи	283
§ 16.1.1. Винаходи	284
§ 16.1.2. Промислові зразки	285
§ 16.1.3. Торгові марки	286
§ 16.1.4. Авторське право та суміжні права	287
§ 16.1.5. Захист інтелектуальної власності	290
§ 16.2. Принцип вільного руху товарів і право інтелектуальної власності в Європейському Союзі	292
§ 16.3. Конкурентне право Європейського Союзу і право інтелектуальної власності	296

ЧАСТИНА 4
ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ТЕМА 17

УГОДА ПРО АСОЦІАЦІЮ МІЖ УКРАЇНОЮ
ТА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

§ 17.1. Угоди, що регулюють економічне та політичне співробітництво між Європейським Союзом та іншими країнами	300
§ 17.2. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом	301
§ 17.3. Розвиток відносин між Україною та ЄС: від партнерства і співробітництва – до асоціації	303
§ 17.4. Правові засади і цілі Угоди про асоціацію	307
§ 17.5. Глибока і всеосяжна зона вільної торгівлі між ЄС та Україною	309
§ 17.5.1. Особливості глибокої і всеосяжної зони вільної торгівлі між Україною і ЄС	310
§ 17.5.2. Всеосяжний характер зони вільної торгівлі між Україною і ЄС	311
§ 17.5.3. Глибокий характер зони вільної торгівлі між Україною і ЄС	312
§ 17.6. Імплементация і ефективне застосування Угоди про асоціацію в правовій системі України	315

ТЕМА 18
ГРОМАДЯНСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ
ТА ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ГРОМАДЯН ІНШИХ КРАЇН
В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

§ 18.1. Правові засади громадянства Європейського Союзу	319
§ 18.2. Співвідношення прав громадян Європейського Союзу та громадян інших країн. Політичні права громадян інших країн	321
§ 18.3. Права громадян інших країн на Внутрішньому ринку Європейського Союзу	322
§ 18.3.1. Правове становище фізичних та юридичних осіб інших країн в ЄС згідно з положеннями двосторонніх угод між іншими державами та ЄС	323
§ 18.3.2. Правове становище громадян інших країн, що є членами сім'ї громадянина ЄС	324
§ 18.3.3. Правове становище громадян інших країн, що є працівниками компаній, зареєстрованих в ЄС	325

§ 18.3.4. Доступ українських фізичних та юридичних осіб до свобод Внутрішнього ринку ЄС згідно з Угодою про асоціацію між Україною і ЄС	326
§ 18.4. Реформа законодавства Європейського Союзу щодо статусу громадян інших країн	327
СХЕМИ	332
ПЕРЕЛІК ЗАКОНОДАВЧИХ АКТІВ	
I. ЗАКОНОДАВСТВО УКРАЇНИ	346
II. ЗАКОНОДАВСТВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	346
A. УСТАНОВЧІ ДОГОВОРИ ТА УГОДИ	346
B. . РЕГЛАМЕНТИ	347
B. . ДИРЕКТИВИ	350
Г. . ІНШІ АКТИ ІНСТИТУТІВ ЄС	352
Д. . РЕЗОЛЮЦІЇ	353
E. . ІНШІ ДОКУМЕНТИ	354
ПЕРЕЛІК СПРАВ	
1. СПРАВИ ЗАГАЛЬНОГО СУДУ ТА СУДУ ПРАВОСУДДЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	354
2. СПРАВИ ІНШИХ СУДІВ	366
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	
1. ПІДРУЧНИКИ ТА МОНОГРАФІЇ	366
2. ПУБЛІКАЦІЇ В ПЕРІОДИЧНИХ ВИДАННЯХ	370
3. ІНТЕРНЕТ-АДРЕСИ	372
A. ІНСТИТУТИ ЄС	372
B. НОРМАТИВНІ АКТИ ТА ДОКУМЕНТИ ЄС	372
B. ІНША ІНФОРМАЦІЯ	372